דברי הצלם לחבירו, אַנְתְּ צָבִית לַחֲרוּבֵי בֵּיתָא – אתה רצית להחריב את בית ה׳ על ידי שהטית את ישראל אחריך, לכן יָדָךְ אַשְׁלִימַת לֵיהּ – עשיתי בך נקמה ושילמתי את ידך לה׳ בכך שחתכתיה.

שנינו במשנה: בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ.

מבררת הגמרא: מְנָלָן – מהיכן למדנו שגזירה זו היתה בתשעה באב. משיבה הגמרא: כך עולה מזמני המאורעות שהיו במדבר עד מעשה המרגלים, דִּכְתִיב (שמות מ יז) ׳וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׳, והוא ראש חודש ניסן של השנה השניה לצאתם ממצרים, וְאָמַר מַר – אחד החכמים, בְּשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לצאתם ממצרים עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבַשְּׁנִיָּה הֵקִים מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְשָׁלַח מְרַגְּלִים. וּכְתִיב (במדבר י יא) ׳וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת׳, והוא סימן לתחילת נסיעתם במדבר בכ׳ אייר. וּכְתִיב בנסיעתם (שם י לג) ׳וַיִּסְעוּ מֵהַר ה׳ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים׳, וְאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, דורשים מתיבת ׳מֵהַר׳ שנסעו מַהֵר מֵהַר ה׳, שבאוֹתוֹ הַיּוֹם שנסעו סָרוּ מֵאַחֲרֵי ה׳, שהתאוו תאוה להתרעם על שאין להם בשר כדי למרוד בה׳, וּכְתִיב בענין זה (שם יא ד) ׳וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשׁוּבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳ וְגוֹ׳, ובכו בשלשת ימי המסע, וּכְתִיב אחר כך כשאכן נתמלאה בקשתם (שם יא יח, כ) ׳וְנָתַן ה׳ לָכֶם בָּשָׂר וגו׳, עַד חֹדֶשׁ יָמִים׳ וְגוֹ׳. ונמצא שבכ׳ כ״א וכ״ב באייר סרו מאחרי ה׳ ובכו על הבשר, ואז הביא להם ה׳ בשר במשך חודש שהוא כ״ט יום, והם שבעת הימים האחרונים של אייר וכ״ב יום מסיון, דַּהֲווֹ לְהוּ עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין – שנשלמו בכ״ב בְּסִיוָן. וּכְתִיב לאחר מכן כשדיברה מרים במשה ולקתה בצרעת (שם יב טו) ׳וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים׳, דַּהֲווֹ לְהוּ – שנשלמו ימים אלו בְּעֶשְׂרִין וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן. וּכְתִיב (שם יג ב) שאמר ה׳ למשה ׳שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן׳. וְתַנְיָא בברייתא, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה את הַמְרַגְּלִים. וּכְתִיב בחזרת המרגלים (שם יג כה) ׳וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׳, ובלילה שלאחריו העם בכו והתלוננו על ה׳ שהוציאם ממצרים להביאם לארץ ישראל (שם יד א), ואחר כך נאמר להם (שם יד כט) שלא יכנסו לארץ ישראל. ומכאן המקור שבתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ.

מקשה הגמרא: אם תאמר שבערב תשעה באב נשלמו, הָנֵי אַרְבָּעִים יוֹם נְכֵי חַד הֲווּ – נמצאו ארבעים יום אלו חסרים יום אחד, שהרי שנים מארבעים הימים היו בסיון, כ״ט בתמוז שהוא חודש חסר, ושמונה באב. נמצא שמשילוח המרגלים עד ח׳ באב יש רק ל״ט יום, ולפי הנאמר בכתוב ׳מקץ ארבעים יום׳ נמצא שהגזירה היתה לאחר תשעה באב.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא של אותה שנה שבה נשלחו המרגלים, מַלּוֹיֵי מַלְיוּהּ – מילאוהו ועיברוהו לשלושים יום, ולכן עולה מנין ארבעים יום בערב תשעה באב כמבואר, דִּכְתִיב (איכה א טו) ׳קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי׳, ודורשים שעשה ה׳ מועד לעבר את חודש תמוז לשלושים יום, לכוין יום חזרת המרגלים לערב תשעה באב, שיבכו ישראל בליל תשעה באב, ויגזר עליהם ׳לשבור בחורי׳ בחורבן בית המקדש.

ממשיכה הגמרא לבאר את סדר המאורעות: וּכְתִיב (במדבר יד א) ׳וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא׳, וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, (אותו היום שבכו ערב) [אוֹתָהּ לַיְלָה לֵיל] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, כלומר שהלילה היה ליל תשעה באב, וְאָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם על דברי המרגלים שאינכם יכולים לרשת את הארץ, ולא בטחתם בה׳ שהבטיחכם עליה, וַאֲנִי קוֹבֵעַ לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בלילה זה בכל שנה, על בתי המקדש שייחרבו באותו יום.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו׳ חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה.

מבארת הגמרא את המקור שחרב בתשעה באב: דִּכְתִיב (מלכים ב׳ כה ח-ט) ׳וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה [שָׁנָה] לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֶבֶד מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלָם, וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה׳״ וְגוֹ׳, ומבואר שנשרף בשבעה באב, ומאידך כְּתִיב (ירמיה נב יב-יג) ׳וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה [שָׁנָה] לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עָמַד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל בִּירוּשָׁלָם וְגוֹ׳ וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה׳״, ומבואר שנשרף בעשירי באב. ונמצאו הפסוקים סותרים זה את זה.

וְתַנְיָא בברייתא, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבְּשִׁבְעָה נשרף שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר ׳בֶּעָשׂוֹר׳, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבֶּעָשׂוֹר נשרף שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר ׳בְּשִׁבְעָה׳, הָא כֵּיצַד יש ליישב, צריך לומר, שֶׁבְּשִׁבְעָה באב נִכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל, וְאָכְלוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ בַּשְּׁבִיעִי וּבַשְּׁמִינִי ובתשיעי עד סמוך לערב, וּתְשִׁיעִי סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאוּר, וְהָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם [העשירי] כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו ד) ׳אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי יִנָּטוּ צִלְלֵי עָרֶב׳ שאז הציתו אש בבית המקדש.

לפי דרשה זו מבארת הגמרא מאמר אחר בענין זה: וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִלְמָלֵי [אם] הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר שבו נקבע הצום בתשעה באב משום חורבן בית המקדש, לֹא קְבַעְתִּיו אֶלָּא בָּעֲשִׂירִי באב, מִפְּנֵי שֶׁרוּבּוֹ שֶׁל הֵיכָל בּוֹ נִשְׂרַף. מבארת הגמרא: וְרַבָּנָן שעל אף זאת קבעו להתענות בתשעה באב, סברו דְּאַתְחַלְתָּא דְפוּרְעָנוּתָא עֲדִיפָא – שעיקר הפורענות היא תחילתה, וכיון שבתשעה באב החל בית המקדש להשרף קבעו להתענות בו.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו׳ חרב הבית בראשונה וּבַשְּׁנִיָּה.

מבררת הגמרא: מְנָלָן – מהיכן למדנו שאף הבית השני חרב בתשעה באב. מביאה הגמרא ברייתא בזה: דְּתַנְיָא בברייתא, מְגַלְגְּלִין דבר זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי שמורגל בדברים טובים, וְדבר חוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב המורגל בדברים רעים, ולכן אף בית המקדש השני נחרב בתשעה באב, משום שכבר נחרב בו בית המקדש הראשון. וְאָמְרוּ חכמים, כְּשֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, כלומר יום תשעה באב לעת ערב, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת [יום ראשון] הָיָה, ושנת מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית [שמינית] הָיְתָה, ובשבוע זה מִשְׁמַרְתָּהּ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה בעבודה, וְהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה וְעוֹמְדִין עַל דּוּכָנָם שעשוי כעין איצטבא והוא מקום שירתם, וּמַה שִּׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים בשעת החורבן, את הפסוק (תהלים צד כג) ׳וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם׳, וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר את המשך הפסוק ׳יַצְמִיתֵם ה׳ אֱלֹהֵינוּ׳, עַד שֶׁבָּאוּ נָכְרִים וּכְבָשׁוּם. וְכֵן היה כשנחרב הבית המקדש בַּשְּׁנִיָּה.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו׳ נִלְכְּדָה בֵּיתָר.

מבארת הגמרא: המקור שהיה זה בתשעה באב הוא גְּמָרָא – לימוד שקיבלנו מאבותינו.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו׳ נֶחְרְשָׁה הָעִיר ירושלים.

ברייתא המביאה מעשה שהיה בעת חרישת העיר ובית המקדש: תַּנְיָא, כְּשֶׁחָרַב [חרש] טוּרְנוּסְרוּפוּס הָרָשָׁע אֶת הַהֵיכָל, נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הזקן לַהֲרִיגָה, בָּא אָדוֹן אֶחָד וְעָמַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאָמַר, בַּעַל הַחוֹטֶם – בעל הקומה והצורה מִתְבַּקֵּשׁ להריגה, בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ. שָׁמַע רַבָּן גַּמְלִיאֵל והבין שכוונתו אליו, אֲזַל טָשָׁא מִינַּיְיהוּ – הלך רבן גמליאל והתחבא מפניהם, אֲזַל לְגַבֵּיהּ – הלך אליו אותו אדון בְּצִנְעָא וְאָמַר לֵיהּ, אִי מַצִּילְנָא לָךְ – אם אצילך מהריגה, מַיְיתִית לִי לְעָלְמָא דְאָתֵי – האם תביאני לעולם הבא. אָמַר לֵיהּ רבן גמליאל, הֵן. אָמַר לֵיהּ האדון, אִשְׁתַּבַּע [השבע] לִי על כך, וְאִשְׁתַּבַּע [נשבע] לֵיהּ. ואז סָלִיק לְאִיגְּרָא נָפִיל וּמִית – עלה האדון לגג והפיל עצמו ומת, וּגְמִירִי – היה מקובל אצל הרומאים, דְּכִי גָּזְרֵי גְּזֵירְתָּא וּמִית חַד מִינַּיְיהוּ מְבַטְּלֵי לִגְזֵרְתַּיְיהוּ – שאם גזרו גזירה ומת אחד מיועציהם, מבטלים גזירתם מפני שסבורים שאירע להם בשביל שגזרו דבר רע, ומשום כך המית עצמו האדון, שידע שבכך מבטל גזירת ההריגה מרבן גמליאל. ואז יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אָדוֹן זֶה מְזוּמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

מעשה שאירע בעת חורבן בית המקדש: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, נִתְקַבְּצוּ כִּיתּוֹת [חבורות] כִּיתּוֹת שֶׁל פִּרְחֵי כְהוּנָּה וּמַפְתְּחוֹת הַהֵיכָל בְּיָדָן, וְעָלוּ לְגַג הַהֵיכָל וְאָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל ובית המקדש נחרב וְלֹא זָכִינוּ לִהְיוֹת גִּזְבָּרִין

המשך בעמוד קסה

נֶאֱמָנִים, יִהְיוּ מַפְתֵּחוֹת שלו מְסוּרוֹת לְךָ, וְיֵרָקוֹם כְּלַפֵּי מַעְלָה כדי
שלא יקחום האויבים ויחללו ממון ההקדש, וַיְצָתָה בְּעֵין פִּיסַּת [כף]
יָד וְקִיבְלָתַן מֵהֶם, וְהֵם קָפְצוּ וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הָאוּר, שלא יכריזום
האויבים לגלות מקום גניזת ממון ההקדש. וַעֲלֵיהֶן קוֹנֵן יְשַׁעְיָהוּ
הַנָּבִיא (ישעיה כב א־ב) 'מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה לָּךְ אֵיפוֹא כִּי עָלִית כּוּלָּךְ
לַגַּגוֹת, תְּשׁוּאוֹת מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חֶרֶב
וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה', כלומר שירושלים שהיא גיא שהכל מסתכלים
בו, והיא עיר הומיה ועליזה ומלאה תשואות קול אדם, מה היה לך
עתה כשבאו עליך האויבים והכהנים עלו לגג ההיכל ולא מתו
בחרב או במלחמה אלא בקפיצה לאש. וְאַף בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
נֶאֱמַר בהמשך (שם כב ה) 'מְקֻרְקַר קִיר וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר', כלומר שה'
מקונן וזועק על הר ציון ששמם.
שנינו במשנה: מְשֻׁנְכָנִם אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה כו'.
אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ [בנו] דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ [בשמו]
דְּרַב, כְּשֵׁם שֶׁמְּשֻׁנְכָנִם אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה מחמת הדברים הרעים
שאירעו בחודש זה, וכפי ששנינו במשנה, כָּךְ מְשֻׁנְכָנִם אֲדָר מַרְבִּין
בְּשִׂמְחָה מפני הניסים שאירעו בו ובחודש שלאחריו.

מן הריבוי בשמחה באדר והמיעוט בה באב עולה עצה טובה: אָמַר רַב פָּפָּא, הִלְכָךְ, בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא בַּהֲדֵי נָכְרִי – בן ישראל שיש לו דין בערכאות של נכרים, לִישְׁתַּמּוֹטֵי מֵינֵיהּ – שישתמט ממנו בְּאָב, דְּרִיעַ מָזְלֵיהּ – מפני שבחודש זה יש מזל רע לישראל כיון שימי גזירה הם, וְלֵימְצֵי נַפְשֵׁיהּ – וישתדל להמציא עצמו להתדיין עמו בְּאָדָר, דְּבָרְיָא מָזְלֵיהּ – שבו יש מזל טוב לישראל ויצליח יותר.

מאמר נוסף מרב יהודה בן רב שמואל בר שילת בשם רב: נאמר לישראל בזמן גלות בבל (ירמיה כט יא) 'לָתֵת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה', שאף בגלות תהיה להם אחרית ותקוה, ומפרש מה הן האחרית והתקוה, אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, אֵלּוּ דְּקָלִים המצויים בבבל לרוב וקל להתפרנס מהם, ומתקיימים זמן רב, וּכְלֵי פִּשְׁתָּן המתקיימים יותר משאר בגדים.

מאמר נוסף בשם אמורא זה: נאמר בברכת יצחק ליעקב (בראשית כז כז) 'וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'', ומפרש מהו 'כריח שדה', אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, היינו כְּרֵיחַ שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים, שריחו נודף ביותר.

שנינו במשנה: שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ אֲסוּרִין לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס.

מחלוקת באיסור כיבוס בשבוע זה: אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא שָׁנוּ שאסור אֶלָּא לְכַבֵּס וּלְלַבּוֹשׁ קודם תשעה באב, אֲבָל לְכַבֵּס וּלְהָנִיחַ ללבוש לאחר תשעה באב, מוּתָּר, שלא אסרו כיבוס שאינו נהנה ממנו באותו זמן. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֲפִילּוּ לְכַבֵּס וּלְהָנִיחַ אָסוּר, שאף הכיבוס בפני עצמו אסור משום שנראה כמסיח דעתו מן האבילות. ומביא ראיה לשיטתו: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, תֵּדַע שכך ההלכה, ממה דְּתַנְיָא קַצְרֵי [הכובסים] דְּבֵי רַב בימים אלו, ואם היה מותר לכבס ולהניח היו עסוקים בזה, אלא ודאי אסור.

קושיא לרב נחמן ממשנתינו: מַתִּיב רַב הַמְנוּנָא, שנינו במשנה, בַּחֲמִישִׁי מוּתָּרִים לכבס מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. ויש להבין, לְמַאי – למה כוונת המשנה שמותרים, אִילֵימָא – אם נאמר שכוונתה לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ מיד, מַאי כְּבוֹד שַׁבָּת אִיכָּא – איזה כבוד שבת יש בכך, הרי אינו לובשו מכובס בשבת, אֶלָּא ודאי מותרים לכבס וּלְהָנִיחַ ללבוש בשבת, וּבַחֲמִישִׁי הוּא דְּשָׁרֵי – וגם זה מותר דווקא ביום חמישי מפני כבוד השבת, אֲבָל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ – בכל שאר השבוע אָסוּר אף לכבס ולהניח, וקשה לרב נחמן.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם יתכן שההיתר ביום חמישי הוא אף לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, אך לכבס ולהניח מותר אף בכל השבוע כרב נחמן, וְהָהֵיתֵר ביום חמישי אף לכבס וללבוש נאמר בְּשֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד, ואז יש כבוד שבת בשמכבס בחמישי אף שלובשו מיד, שכיון שיש לו רק אחד צריך פנאי לכבסו קודם שבת, ואם לא יכבסו בחמישי, לא יהיה לו פנאי לכבסו בערב שבת. וכפי שמצינו במועד שהקילו במי שאין לו אלא חלוק אחד, דְּאָמַר רַב אַפִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד, אף אם כיבסו לפני המועד מוּתָּר לשוש וּלְכַבְּסוֹ בְּחוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מפני הכנימה השולטת בבגד שאינו מכובס. וכדברי רב נחמן אִיתְּמַר נָמֵי, אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ במשנה שאסור אֶלָּא לְכַבֵּס וּלְלַבּוֹשׁ, אֲבָל לכבס וּלְהָנִיחַ מוּתָּר.

קושיא נוספת על דברי רב נחמן: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, אָסוּר לְכַבֵּס לִפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב אֲפִילּוּ לְהָנִיחַ לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, וזה נאמר בארץ ישראל, אך בבבל שאין הכיבוס יפה כל כך מותר, וְנֵיהוּוֹן שָׁלְנוּ – בני בבל, יפה כְּכִיבּוּסָא שָׁלְהֶן – בני ארץ ישראל, ואסור כמותו, וּכְלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גֵּיהוּץ, כלומר אינם מתגהצים כראוי ואין גיהוצם אסור. ומבואר שאף לכבס ולהניח אסור, וּתְיוּבְתָּא לרב נחמן שהתיר.

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת י"ב–י"ג תמוז, ה'תשכ"ז

הצלחה בחגיגת ימי הגאולה ושבת שלהם ולקום אדעתי' דרבי' ולקיימו שהרי מלאו ארבעים שנה.

בברכה

מנחם שניאורסאהן

הגבלת דברי הברייתא המתירה גיהוץ בכלי פשתן: שָׁלַח רַב יִצְחָק בַּר גִּיּוֹרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שִׁבְלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גֵּיהוּץ, הַיְינוּ שמותר לגהצם ולהניחם, אֲבָל אָסוּר לִלְובְּשָׁן מגוהצים בְּשַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ.

מחלוקת בדברי המשנה שאסור לכבס בשבוע שחל בו תשעה באב: אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שאסור אֶלָּא בימים שלְפָנָיו באותו שבוע, אֲבָל בימים שלְאַחֲרָיו מוּתָּר, כיון שנגמרה האבילות. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו נָמֵי אָסוּר, שאסרו חכמים בכל אותו שבוע.

הגמרא מקשה על שמואל מברייתא: מֵיתִיבִי, שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ אָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס לאחר תשעה באב כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ, ואם חל בְּשֵׁנִי או בְּשִׁלִּישִׁי או בְּרִבִיעִי וּבַחֲמִישִׁי, בימים שלְפָנָיו אָסוּר, אך לְאַחֲרָיו מוּתָּר. ואם חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מוּתָּר לספר וּלְכַבֵּס בַּחֲמִישִׁי אף שהוא קודם התענית, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, שלא יוכל לעשות כן בערב שבת שהוא תשעה באב, וְאִם לֹא כִּבֵּס בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס בְּעֶרֶב שַׁבָּת שהוא תשעה באב מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה – אחר חצות היום.

הגמרא מפסיקה בדברי הברייתא להביא דברי אביי על הנוהג כדין זה: לַיְיטֵ עָלָּהּ – קילל על כך אֲבַיֵי, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שעשה זאת רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָתָא – את המספר ומכבס בתשעה באב שחל בערב שבת אחר חצות.

ממשיכה הברייתא בדין נוסף: אִם חָל תשעה באב לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי שקוראים בהם בתורה בכל השנה, קוֹרִין בו בתורה בפרשת 'כִּי תוֹלִיד בָּנִים' (דברים ד כה) שְׁלֹשָׁה קרואים, וּמַפְטִיר אֶחָד מהם שהוא האחרון שעלה, 'אָסוֹף אֲסִיפֵם' (ירמיה ח יג). ואם חל בַּשְּׁלִישִׁי וּרְבִיעִי שאין קוראים בהם בכל השנה, קוֹרֵא אֶחָד בפרשה זו, וּמַפְטִיר אֶחָד כלומר הוא עצמו. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְעוֹלָם כלומר בכל ימות השבוע קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וּמַפְטִיר אֶחָד מהם.

מסיימת הגמרא את הקושיא: ומה שמבואר בברייתא שאחר תשעה באב מותר לספר ולכבס אפילו באותו שבוע, הוא תְּיוּבְתָּא [פירכא] דִּשְׁמוּאֵל.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל, הלכה זו תַּנָּאֵי הִיא – שנויה במחלוקת תנאים, ואני סובר כתנא שאמר שאף לאחריו אסור. דְּתַנְיָא בברייתא, תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שהתענית נדחית ליום ראשון, וְכֵן עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שזמן התענית ביום ראשון, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בשבת כָּל צָרְכּוֹ ואינו ממעט, וּמַעֲלֶה עַל שׁוּלְחָנוֹ אֲפִילּוּ כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה המלך בְּשַׁעְתּוֹ – בשעת מלכותו, שהיו אוכלים הוא ושריו שלשים כור סולת. דין נוסף בהלכות תשעה באב: וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אב וְעַד הַתַּעֲנִית, אך מיד לאחריה מותר אף באותו שבוע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר לספר ולכבס. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בכל אוֹתָהּ שַׁבָּת [שבוע] בִּלְבָד, ואף לאחר התענית. וְתַנְיָא אִידָךְ – בברייתא אחרת אותה מחלוקת, וְנוֹהֲגִּ אֵבֶל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבָד. ושמואל סבר כרבן שמעון בן גמליאל האוסר כל השבוע אף לאחר תשעה באב.

הגמרא מבארת את מקור טעמי השיטות: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְשָׁלְשָׁתָן מַקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, דִּכְתִיב בענין הגלות (הושע ב יג) 'וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבָּתָהּ', וּמַאן דְּאָמַר שנוהגים אבל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית שהוא רבי מאיר,